

Т. І. Бандура

аспірант

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

У статті проаналізовано підходи до визначення сутності поняття «інвестиційний потенціал регіону», запропоновано його авторське трактування. Розглянуто джерела формування інвестиційного потенціалу регіону та наведено їх класифікацію. Структуровано фактори впливу на формування інвестиційного потенціалу регіону, досліджено інвестиційні ресурси регіону. Наведено взаємозв'язок інвестиційного потенціалу, його складових, інвестиційного клімату та інвестиційного середовища.

Ключові слова: інвестиційний потенціал регіону, інвестиційний ризик, інвестиційна привабливість, інвестиційне середовище, інвестиційний клімат, інвестиційні ресурси.

Bandura T. INVESTMENT CAPACITY OF A REGION: NATURE AND MAJOR APPROACHES TO ITS DEFINITION

The article provides the analysis of notions in the region's investment capacity category. 4 approaches to definition of region's investment capacity category used by domestic scientists are outlined and author's definition is suggested. The sources of forming of region's investment capacity and their classification are examined; the list of factors that influence region's investment capacity is formed. Region's investment resources are studied. Interrelation between investment capacity, its components, investment climate and investment environment is schematically shown.

Keywords: region's investment capacity, investment risk, investment attractiveness, investment environment, investment climate, investment resources.

У сучасних умовах господарювання інвестиції є рушійною силою позитивних змін в економіці регіонів та держави в цілому. Найважливішим завданням регіональної політики на сьогодні є розвиток інвестиційного потенціалу регіону, який в свою чергу веде до економічного зростання регіону та сприяє підвищенню рівня добробуту населення.

Інвестиційний потенціал визначає спроможність регіонів країни до ефективної участі в інвестиційному процесі. Комплексне дослідження інвестиційного потенціалу регіону та пов'язаних з ним категорій допоможе зрозуміти проблеми ефективного залучення і розміщення інвестиційного капіталу, причини недоінвестування.

Теорія інвестування вивчалась багатьма вченими, які досліджували категорії інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал. Вагомий внесок в теорію інвестування вклали такі науковці: І. О. Бланк, З. В. Герасимчук, С. О. Іщук, О. А. Бандурін, А. Бакітжанов, А. Пересада, В. Р. Ткачук, Р. Коуз, О. Шахназаров, Я. І. Єлейко, К. Є. Раєвський, Ф. С. Тумусов, С. В. Іванов, І. Грішина, О. І. Лайко, В. П. Приходько та ін. Аналіз наукових публікацій свідчить, що разом з великою кількістю розробок по даній тематиці, несформовано цілісної системи понять, які склались з приводу здійснення інвестиційної діяльності в регіоні, та їх взаємозв'язку. З огляду на це існує кілька підходів до розгляду категорій, що безпосередньо пов'язані з інвестиціями.

Категорія «інвестиції» походить від латинського слова «invest», «investio», що означає «вкладати». Історія інвестування починалась з розгляду прибутку, як основного джерела інвестицій. Цю теорію виклали в своїх працях Д. Рікардо та А. Сміт.

В законі України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних

цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект». Таке тлумачення характеризує категорію як процес перетворення ресурсів у вкладення і очікування результату (прибутку / соціального ефекту) [3].

Термін «потенціал» походить від латинського слова «potential», що в перекладі означає «сила», «міць». Економічна енциклопедія дає визначення потенціалу як «наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонального використання для досягнення поставленої мети» [1].

Інвестиційний потенціал трактується науковцями, як з ресурсної точки зору так і з інфраструктурної. О. І. Лайко поєднує ці два підходи у одному визначенні. Він трактує інвестиційний потенціал, як сукупність ресурсних складових (інвестиційного капіталу) та умов для перетворення наявних ресурсів в інвестиції (розвинена інвестиційна інфраструктура, наявні сприятливі умови ведення бізнесу та ін). Науковець стверджує, що запаси, кошти тощо лише тоді перетворюються на потенціал, коли достатньо сил, умов, енергії для їх використання та отримання бажаного результату. Чим сприятливіше поєднання зазначених факторів, тим кращий результат [15, с. 18]. Ресурсний потенціал може перетворитись на інвестиційний при належних умовах його розташування в сприятливому середовищі та під дією певних факторів. Тобто, інвестиційний потенціал формується шляхом інтеграції взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів і може змінювати свої характеристики відповідно до дії певних чинників. А нарощування інвестиційного потенціалу досягається через оптимальне використання всіх видів ресурсів наявних в регіоні з врахуванням факторів впливу. Розуміння даної катего-

рії дає змогу правильно визначити всі фактори впливу інвестиційного процесу та їх взаємозв'язок.

Інвестиційний потенціал на мезорівні можна розглядати як сукупність потенціалів. С. О. Іщук в своїх працях розглядає інвестиційний потенціал регіону як систему, що включає в себе множини локальних потенціалів, які визначаються певною групою показників. Науковець подає перелік потенціалів: економічний (результати ділової активності регіону), виробничий (капітальні ресурси регіону, та їх ступінь використання), ресурсно-сировинний (забезпеченість запасами основних видів природних ресурсів), трудовий (трудо-ві ресурси, та їх освітній рівень), інноваційний (рівень розвитку науки та наукові впровадження), інституційний (ступінь розвитку провідних інститутів ринкової економіки в регіоні), інфраструктурний (забезпеченість об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури), фінансовий (обсяг податкової бази і надходження підприємств регіону), споживчий (сукупна купівельна спроможність населення регіону). Абсолютно всі складові елементи інвестиційного потенціалу регіону взаємопов'язані між собою, і зміна одного з них викличе зміни в інших його елементах [11, с. 8].

Аналіз останніх досліджень дозволяє виділити декілька підходів до трактування категорії «інвестиційний потенціал регіону»: за сукупністю ресурсів, за можливостями, за властивостями / передумовами, за здатністю до капіталовкладень. До підходу «за сукупністю ресурсів» можемо віднести визначення Ф. С. Тумусова, який розглядає інвестиційний потенціал регіону, як сукупність інвестиційних ресурсів, які здатні до відтворення капіталу в реальний інвестиційний попит. О. М. Марголіна визначає даний термін як досягнення ефекту синергії інвестиційних ресурсів при їх використанні. О. А. Бандурін розглядає інвестиційний потенціал регіону, як сумарну вартість інвестиційних ресурсів регіону. С. О. Іщук пропонує наступне визначення: інвестиційний потенціал регіону – це сукупність усіх ресурсів регіону, які використовуються для відтворення регіональної економічної діяльності, а також інтегрована сукупність усіх характеристик регіону, які забезпечують умови для ефективної віддачі інвестицій [11, с. 8].

Друга група визначень інвестиційного потенціалу регіону «за можливостями» включає наступні трактування. Коуз Р. розглядає категорію як сукупну можливість галузевих непостійних ресурсів, що збільшують здатність господарюючих суб'єктів забезпечувати стійкий економічний дохід. В. Поверенов вважає, що інвестиційний потенціал регіону – це сукупна можливість власних і залучених економічних ресурсів забезпечувати інвестиційну діяльність за наявності сприятливого інвестиційного клімату. В. Ткачук трактує інвестиційний потенціал регіону як максимальні можливості регіону щодо врахування природно-геополітичних та соціально-економічних передумов та використання інвестиційних ресурсів з метою досягнення сталого розвитку регіону.

Підхід «за властивостями / передумовами» включає наступні визначення інвестиційного потенціалу регіону. А. Бакітжанов розглядає інвестиційний потенціал, як якісну характеристику інвестиційного клімату регіону, що враховує суму об'єктивних передумов для інвестицій і залежить від наявності сфер інвестування та економічного розвитку регіону. В. Єпіфанов визначає

інвестиційний потенціал регіону, як суму об'єктивних передумов для інвестицій, що залежать від об'єктів інвестування та їх економічних характеристик. І. Ройzman пропонує розглянути категорію, як сукупність властивостей регіону, що мають високу значимість для залучення інвестицій в основний капітал регіону.

До четвертої групи «за здатністю до капіталовкладень»: В. Бочаров, зводить інвестиційний потенціал регіону до фінансування інвестиційних вкладень підприємствами за рахунок власного доходу. О. Ю. Красільников визначає дану категорію як здатність господарюючих суб'єктів до здійснення капіталовкладень.

Розглянуті підходи змістовно описують окремі складові інвестиційного потенціалу регіону, але водночас не розкривають його в повній мірі.

На нашу думку, інвестиційний потенціал регіону – це інтегрована сукупність можливостей регіону щодо раціонального залучення і використання усіх видів інвестиційних ресурсів та особливостей розвитку інвестиційного середовища, яка спрямована на ефективну віддачу від інвестиційної діяльності та сталий розвиток регіону.

Під інвестиційними ресурсами ми розуміємо перелік необхідних ресурсів, що використовуються для здійснення інвестиційної діяльності та є джерелом, що формує наявний інвестиційний потенціал регіону. Науковці розглядають інвестиційні ресурси на макро, мікро та мезо рівнях. Узагальнюючи описані вченими класифікації виділимо основні. До інвестиційних ресурсів ми відносимо: фінансові, трудові, виробничі, ресурсно-сировинні, інтелектуальні, інформаційні, інноваційні, природні. Дані ресурси в свою чергу поділяються на: матеріальні та нематеріальні.

Вітчизняні науковці трактують інвестиційне середовище, як стан економічних змінних, що сприяють (або не сприяють) інвестуванню в конкретні галузі економіки в певному регіоні чи на ринку. Під інвестиційним кліматом розуміємо сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що сприяють інвестиційній діяльності регіону. Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на рішення інвестора увійти в даний регіон. Позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дає можливість оновлювати виробництво, модернізувати й нарощувати основні фонди підприємств, упроваджувати новітні технології тощо.

Розглянемо, які фактори впливають на інвестиційне середовище регіону. Слід зазначити, що існує безліч класифікацій за різними ознаками. Серед основних факторів впливу можна виділити наступні: економіко-географічне положення регіону; позитивний імідж регіону; інфраструктурна освоєність територій; криміногенна ситуація; екологічні фактори; соціальні фактори; політичні фактори; правові фактори.

Фактори, що впливають на інвестиційне середовище регіону можна розділити на дві групи по відношенню до регіону: зовнішні (загальнодержавні) та внутрішні (регіональні). До зовнішніх факторів впливу відносимо: ситуацію на світовому ринку, місце країни на міжнародних рейтингах інвестиційної привабливості, інвестиційну політику держави, Угоду про Асоціацію з ЄС, тощо. До внутрішніх факторів відносимо наступні: інфраструктур-

на освоєність регіону, вартість робочої сили, близькість кордонів, рівень тіньової економіки та корупції, екологічні стандарти, ємність ринку, позитивний імідж регіону. Фактори є визначальними для залучення інвестицій.

Дослідження змісту інвестиційного потенціалу регіону дозволяє виявити джерела формування, тобто безпосереднього фінансування.

Під джерелами формування інвестиційного потенціалу регіону розуміємо сукупність сегментів інвестиційного ринку, що містять визначений обсяг ресурсів, і можуть бути використані як інвестиції на території регіону [2, с. 28].

Проаналізувавши джерела формування інвестиційного потенціалу регіону виділимо суб'єкти накопичен-

ня ресурсів: підприємства та організації (незалежно до форм власності та організаційно-правової форми); населення (не виступає самостійним інвестором, а акумулює ресурси); фінансові установи (комерційні банки, інвестиційні фонди, довірчі товариства, страхові компанії, пенсійні фонди, кредитні спілки, лізингові компанії); державний та місцевий бюджет; іноземні інвестори (що здійснюють вкладення у формі прямих іноземних інвестицій); міжнародні фінансово-кредитні установи (міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку).

Дослідження інвестиційного потенціалу регіону, його складових, джерел формування, дозволяє графічно зобразити взаємозв'язок ключових категорій на рисунку 1.

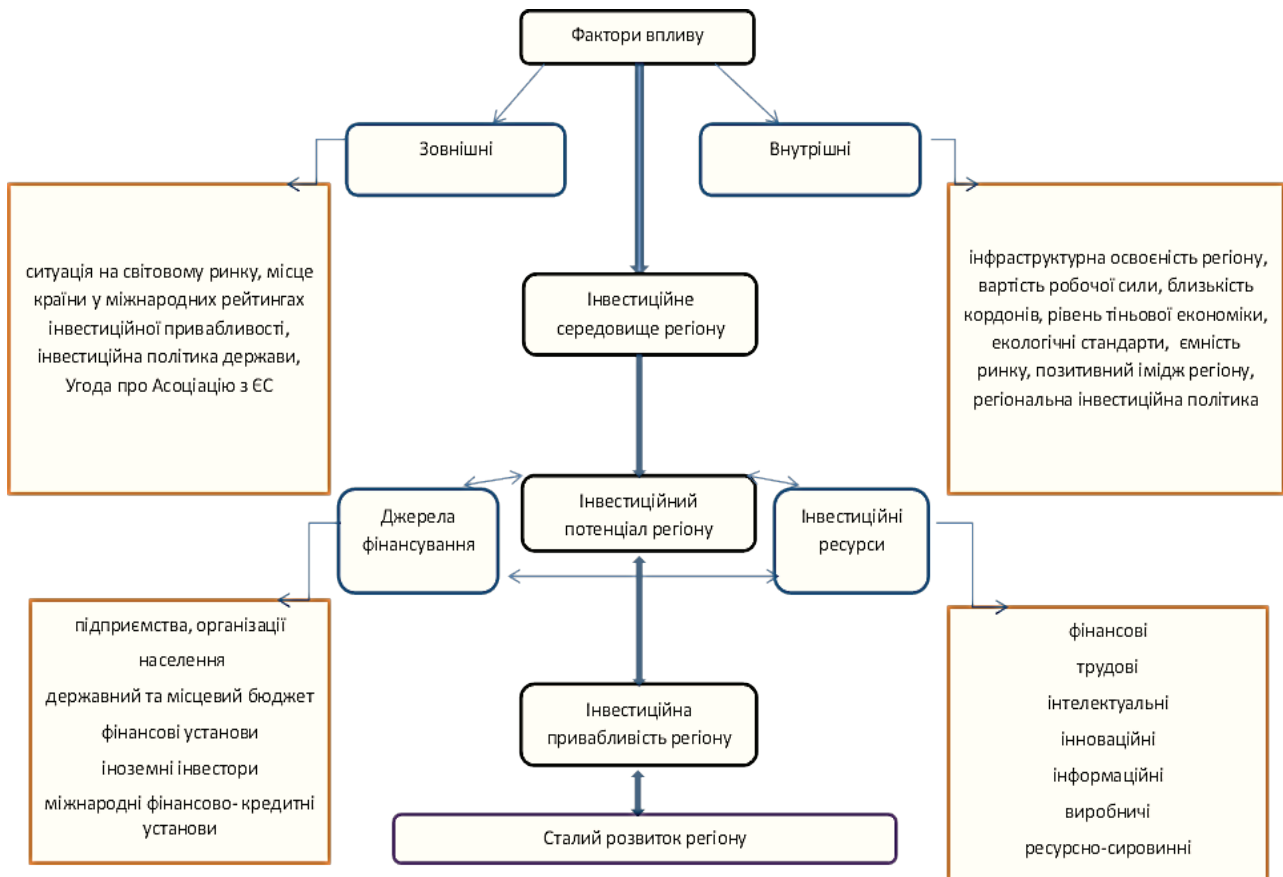

Рис. 1. Сутність інвестиційного потенціалу регіону

При чіткому розумінні інвестиційного потенціалу регіону та властивостей, притаманних йому можливо розробити дієву регіональну інвестиційну політику, яка забезпечить ефективний розвиток окремо взятого регіону з урахуванням його індивідуальних особливостей та можливостей.

В Європі регіональна політика має поліцентричний характер і спрямована на розвиток та підтримку малого та середнього бізнесу, розвиток соціальної сфери, розвиток інфраструктури та розвиток економічного потенціалу.

Регіональна інвестиційна політика України повинна нести в собі акценти на розвиток соціальної сфери першочергово. Адже, утримати молодь та кваліфікованих спеціалістів в регіоні є важливим фактором процвітання регіону, а відтік робочої сили та інтелектуального ресурсу негативно позначається на економіці.

Створення агенцій регіонального розвитку і їх активна діяльність в регіонах є одним з дієвих інструментів для залучення інвестицій. Не менш важливим є активна робота об'єднаних територіальних громад (ОТГ) регіону з виявленням, шляхом інвентаризації, власних інвестиційних ресурсів (земельних ділянок, природних, майнових, трудових ресурсів, наявної розвиненої інфраструктури), та їх правильна презентація інвесторам. Підтримка з боку влади та спільна робота з програмами для України, які спрямовані на розширення можливостей на місцевому рівні та розвитку ОТГ (наприклад: U-LEAD) є запорукою успішної роботи в напрямку нарощення інвестиційного потенціалу регіону.

Вимогою сучасних реалій є розробка дієвого механізму управління інвестиційними можливостями регіону, який повинен передбачати визначення пріоритетних напрямів інвестиційних вкладень з урахуванням

економічних особливостей регіону, що і стане перспективою майбутніх наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Економічна енциклопедія, редкол.: Мочерний С. В. – Київ, 2002. – 952 с.
2. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення [монографія] / З. В. Герасимчук, В. Р. Ткачук – Луцьк, 2009. – 232 с.
3. Закон України «Про інвестиційну діяльність» №93/96-ВР від 19. 03. 1996 р / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №47. – С. 646.
4. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент: Учебный курс. – К: Ельга-Н, Ника-Центр, 2001. – 448 с.
5. Слейко Я. І. Інвестиції, ризик, прогноз / Я. І. Слейко, О. І. Слейко, К. Є. Раєвський. – Львів: Львівський банківський інститут НБУ, 2000. – 176 с.
6. Мірошніченко П. І. Активізація використання інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис. к-та екон. наук: 08. 00. 05 / Інститут економіко правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2007. – 20 с.
7. Зенченко С. В. Инвестиционный потенциал региона: [Электронный ресурс] / С. В. Зенченко, М. А. Шемёткина // Сборник научных трудов СевКавГТУ
8. Бакитжанов А. Инвестиционная привлекательность региона: методические подходы и оценка / А. Бакитжанов, С. Филин // Инвестиции в России. – 2001. – № 5. – С. 12.
9. Інвестиційна діяльність у західному регіоні України: стан, тенденції, ефективність / С. О. Іщук, Т. В. Кулініч, С. М. Ткач. НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів 2012. – 114 с.
10. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: монографія у 8 томах; наук. ред. В. С. Кравців. – Львів, 2013. – Том 7. Інвестиційна діяльність / відповідальний редактор С. О. Іщук. – 2013. – 204. с.
11. Інвестиційна привабливість Західного регіону України: монографія / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. С. О. Іщук. – Львів 2011. – 212 с.
12. Тумусов Ф. С. Инвестиционный потенциал региона: теория, проблемы, практика. – М. : Экономика, 1999. – 327 с.
13. Бочаров В. В. Методы финансирования инвестиционной деятельности предприятий / В. В. Бочаров. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 160 с.
14. Покатаева К. П. Теоретичні аспекти визначення категорій «Інвестиційний потенціал» та «Інвестиційна привабливість» [Електронний ресурс] -Режим доступу : <http://eprints.kname.edu.ua/1542/>
15. Лайко О. І. Інвестиційний потенціал регіону: використання та непродуктивний відтік капіталу : монографія / Лайко О. І. – Одеса. 2009. – 433 с.

References

1. Mochernyi, S. V. (2002) *Ekonomichna entsyklopediya [Economic Encyclopedia]*. Kyiv : Akademiya. [in Ukrainian].
2. Herasymchuk, Z. V., Tkachuk, V. R. (2009). *Investytsiynyyu potentsial rehionu: metodyka otsinky, mekhanizmy naroshchennya [Investment potential of the region: methodology of estimation, mechanisms of build-up]*. Lutsk. [in Ukrainian].

3. Supreme Council of Ukraine (1991). Pro innovatsiynu diyal'nist' [On the Innovation Activities]: Law of Ukraine, adopted on 1991, March 19, 47. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*. [in Ukrainian].
4. Blank, I. A. (2001). *Investitsionniy menedzhment [Investment Management]*. Kyiv: Elha-N, Nika-Tsentr. [in Russian].
5. Yeleyko, Ya. I., Yeleyko, O. I., Rayevskiy, K. Ye. (2000). Investytsiyi, ryzyk, prohnaz [Investytsiyi, ryzyk, prohnaz]. Lviv: Lvivskiy bankivskiy instytut NBU. [in Ukrainian].
6. Mirosnychenko, P. I (2007). *Aktivizatsiya vykorystannya investytsiynoho potentsialu rehionu [Activation of the investment potential of the region]* (Dr. Sci. in Econ. thesis, Institute of Economic and Legal Studies of the NAS of Ukraine, Ukraine). [in Ukrainian].
7. Zhenchenko, S. V. (2014). Investitsionnyy potentsial rehiona [Investment potential of the region]. *Sbornik nauchnykh trudov SevKavGTU – Collection of scientific works of SevKavSTU*. Retrieved from http://dspace.bsu.edu.ru/bitstream/123456789/6967/1/Orlova_Gosudarstvennoe_regulirovanie.pdf [in Russian].
8. Bakitzhanov, A., Filin, S. (2001). Investitsionnaya privlekatel'nost' rehiona: metodicheskiye podkhody i otsenka [Investment attractiveness of the region: methodological approaches and assessment]. *Investitsiyi v Rossii – Investments in Russia*, 5, 12. [in Russian].
9. Ishchuk, S. O., Kulinich, T. V. & Tkach, S. M. (2012). *Investytsiyna diyal'nist' u zakhidnomu rehioni Ukrayiny: stan, tendentsiyi, efektyvnist' [Investment activity in the western region of Ukraine: state, trends, efficiency]*. Lviv: In-t rehionalnyh doslidzhen NAN Ukrayiny. [in Ukrainian].
10. Ishchuk, S. O. & Kravtsiv, V. S. (Ed.). (2013). *Karpat-s'kyi rehion: aktual'ni problemy ta perspektyvy rozvytku: monohrafiya u 8 tomakh. Investytsiyna diyalnist' [Carpathian region: actual problems and prospects of development: monograph in 8 volumes. Investment activity]*. Lviv, In-t rehionalnyh doslidzhen NAN Ukrayiny, 7. [in Ukrainian].
11. Ishchuk, S. O. (2011) *Investytsiyna pryvablyvist Zahidnoho rehionu Ukrayiny: monohrafiya [Investment attractiveness of the Western region of Ukraine]*. Lviv, In-t rehionalnyh doslidzhen NAN Ukrayiny, 7. [in Ukrainian].
12. Tumusov, F. S. (1999) *Investitsionniy potentsyal rehiona: teoriya, problemy, praktika [The investment potential of the region: theory, problems, practice]*. Moscow: Economics. [in Russian].
13. Bocharov, V. V. (1998). *Metody finansirovaniya Investitsionnoy deyatelnosti predpriyatiy [Methods of financing the investment activity of enterprises]*. *Finansy i statistika – Finance and Statistics*, 160. [in Russian].
14. Pokatayeva, K. P. (2011). *Teoretychni spekty vyznachennya katehoriy «Investytsiynyi potentsial» ta «Investytsiyna pryvablyvist» [Theoretical aspects of the definition of the categories «Investment potential» and «Investment attractiveness»]*. Retrieved from <http://eprints.kname.edu.ua/1542/>
15. Layko, O. I. (2009). *Investytsiynyi potentsial rehionu: vykorystannya ta neproduktyvnyi vidtik kapitalu [Investment potential of the region: use and unproductive outflow of capital]*. Odesa. [in Ukrainian].